

INFORMAČNÍ TECHNOLOGIE A VÝUKA PRÁVA

DANUŠE SPÁČILOVÁ

I když jsme zatím na počátku rozvoje informační společnosti,¹ výrazně ubývá studentů, pro něž je překvapením, že ani při studiu práva neuniknou před počítači, jak bylo ještě nedávno u humanitních oborů možné. Většina se ale při zápisu do studia na Právnické fakultě v Brně poprvé setkává v seznamu přednášek – a to hned několikrát – s pojmem „Právní informatika“. Předmět si klade za cíl ve třech po sobě následujících etapách přiblížit studentům základy využití počítačů při tvorbě dokumentů, seznámit je s právními informačními systémy, s vyhledáváním právních informací na internetu a v neposlední řadě s informačním a počítačovým právem.

1. PRÁVNÍ INFORMATIKA – ORGANIZAČNÍ A PERSONÁLNÍ PŘEDPOKLADY VÝUKY

1.1. Nedávná minulost

Tak jako na ostatních fakultách a vysokých školách v této republice, došlo i na PrF v posledních 10 letech s postupným rozvojem informačních technologií k integraci počítačů do výukového procesu. Původně se studenti seznamovali s technikou ovládání PC na počátku studia v povinně volitelném předmětu „Úvod do počítačové praxe“ (později přejmenovaném na „Informační management“). S očekávaným

¹ Text byl zpracován jako příspěvek na mezinárodní konferenci RUFIS'98 – Úloha univerzit v budoucí informační společnosti ve dnech 9.–11. září 1998 v Liberci. Účastníky konference byli zejména učitelé ostatních vysokých škol bez právního vzdělání. Do příspěvku je možno nahlédnout na adrese <http://www.vslib.cz/asc/tul/confer/rufis98/>.

nárůstem počítačových dovedností u nových posluchačů byl předmět v roce 1997 zrušen. Počítačové informační systémy pro právnické studenty byly nabídnuty v 7. – 9. semestru. Součástí tohoto jednosemestrového povinně volitelného předmětu byly i vybrané problémy počítačového a informačního práva. (Naposled v tomto pojetí v letním semestru 1998).

Postupně se ukazovalo, že samotné zvládnutí právních informačních systémů a internetu vyžaduje zvláštní pozornost již v počátcích studia, zatímco počítačová problematika byla přirozeně zařazována do výuky např. práva duševního vlastnictví, obchodního nebo trestního práva. Ve školním roce 1997/98 byly proto vytvořeny organizační i personální předpoklady existence samostatného povinného předmětu, pro který byl zvolen název „Právní informatika“² a byla stanovena možnost jeho absolvování mezi 4. a 9. semestrem. Jenže již v zimním semestru 1997 se ukázalo, že jsou tu stále ještě desítky studentů, kteří nemají dostatečné počítačové dovednosti k absolvování tohoto předmětu.

S rozšířením povinné výuky došlo k omezení volného využití počítačové učebny. To se samozřejmě nelíbilo těm studentům, kteří zde byli zvyklí pravidelně – mimo jiné i s právními informacemi – pracovat. Další argumentovali proti povinnosti absolvovat tento předmět zejména tím, že je věcí každého z nich, zda chce nebo nechce umět s počítači pracovat. Tuto argumentaci vedení fakulty odmítlo s poukazem na komplexní vzdělání právníka, za které je za státem poskytnuté prostředky odpovědné. Škola připravuje absolventy i pro nelukrativní právnícká místa například ve státní správě, připravuje budoucí uživatele státního informačního systému. Absolventi se mohou ocitnout i na seznamu nezaměstnaných. Jejich adaptabilita na jiná funkční místa, než jsou čistě právnícká, může souviset i s tím, jak si dobře porozumí s počítačem.

1.2. Současnost

K doplnění základních počítačových znalostí byl v letním semestru 1998 pro studenty připraven výběrový předmět, který se pro školní rok 1998/99 objevuje v nabídce 3. semestru jako povinně volitelný s názvem „Právní informatika I – Úvod od počítačové praxe“. Jako reakce na výše uvedenou diskusi byla v současném prvním ročníku zorganizována anketa, která měla pomoci zodpovědět některé otázky spojené s učebním programem na další léta.

² Teoretickým základem právní informatiky jsou v současné době díla zejména Viktora Knappa, Františka Nováka, Františka Cvrčka, Jiřího Cejka, Jaroslava Krechta.

ANKETA

Odevzdáno bylo celkem 448 anketních lístků, což odpovídá cca 95 % posluchačů zapsaných k 1.9.1998 do I. ročníku magisterského studia. Ne všichni odpověděli na všechny položené otázky a dále uvedená procenta jsou vztažena k celkovému počtu odevzdaných lístků.

Několik zajímavých údajů

Mezi posluchači je 85,3 % absolventů gymnasií, 10,9 % středních odborných škol, 1,6 % vyšších odborných škol a 2,2 % vysokých škol.

S počítačem již pracovalo 66,3 %, pravidelně pracuje 29,2 % a velmi potěšitelný je počet těch, kteří s počítačem nikdy nepracovali – 4 %.

V povinném nebo volitelném předmětu se s ním setkalo 88,6 % (někteří uvádí obě varianty), ale na druhé straně je zarážející, že řada z nich neovládá žádný textový editor (procesor) – 20,3 %, případně se neorientuje v pojmech jako je databáze, počítačová prezentace apod.

Zajímavé je i číslo 285, tj. 63,6 % posluchačů pracovalo s počítačem doma, což je jistě číslo přesahující republikový průměr ve vybavení domácností PC.

Mezi způsoby užití počítače vede „psací stroj“ u 73,2 %, následuje prostředek zábavy u 58,7 %, zdroj informací u 50,9 % a nástroj pro tvorbu databází a prezentací u 41,5 % dotazovaných posluchačů.

Velmi dobře se na internetu orientuje 3,8 %, slušně pak 14,5 %, jen trochu 32,8 % a vůbec se neorientuje 46 % dotazovaných.

Elektronickou poštu využívá běžně 7,8 %, příležitostně 11,9 %, umí užívat, ale nemá příležitost 11,6 % a na druhé straně s ní vůbec pracovat neumí 66,5 % posluchačů I. ročníku.

S právními informačními systémy se v praxi setkalo pouze 10,5 % dotazovaných.

Práci s počítačem drtivá většina posluchačů I. ročníku považuje pro právníka za nezbytnou – 40,6 % nebo velmi užitečnou – 37,9 %, asi potřebnou pak 9,2 %, nepřemýšlelo o tom 2,7 % a 2 posluchači (0,4 %) ji považují za nepřilíš důležitou.

Celkem 117 studentů tj. 26 % očekává, že se na fakultě ve výuce naučí základy práce s PC, 37,9 % se chce zdokonalovat samostatně, 51,3 % se chce seznámit se speciálními programy pro právníky a 58,7 % s internetem a jeho možnostmi.

Posledním dotazem pak bylo zjišťováno, kolik hodin by chtěli u počítačů týdně strávit. Nejvíce se vyjádřilo pro 2 hodiny – 28,6 %, dále pak pro 3, 4 a více. První ročník by tak byl schopen obsadit téměř celou stávající kapacitu počítačů určených pro studenty celé fakulty.

Počítačová učebna má v současné době 14 PC v plném síťovém provozu a studentům je k dispozici ještě několik dalších PC jen s textovým editorem T602 nebo jako terminál elektronické pošty. Počítači je vybaveno i několik pracovišť ve fakultní studovně. Rekonstruovaná posluchárna je doplňována novou prezentační technikou. Základní předpoklady pro výuku jsou tedy vytvořeny, i když je zřejmé, že další počítačová učebna je s ohledem na růst počtu uživatelů nezbytná.

1.3. Blízká budoucnost

Výsledky ankety ukazují, že i v nejbližší budoucnosti bude potřebné zařazovat povinně volitelný předmět uvádějící studenty do počítačové praxe („Právní informatika I“ ve 3. semestru). V rámci povinné „Právní informatiky II – Právní informační systémy“ mezi 4. a 9. semestrem bude třeba posílit hodiny věnované internetu. V následujícím školním roce 1999/2000 je navržen pro 8. semestr povinně volitelný předmět „Právní informatika III – Aktuální otázky počítačového a informačního práva“. Celý komplex předmětů bude garantován katedrou právní teorie se zapojením odborníků z dalších fakultních pracovišť. Předpokládané tematické okruhy jako bezpapírová kancelář, elektronický obchod, softwarové pirátství, ochrana osobních údajů v informačních systémech, počítačová kriminalita, státní informační systém, právní aspekty internetu, spamming apod. nebude určitě těžké naplnit zajímavým a aktuálním obsahem.

2. PRÁVNÍ INFORMATIKA II – OBSAHOVÁ NÁPLŇ.

Máme tedy představu koho, kdy a kde budeme učit. Další otázkou je pak CO studentům nabídneme. Právo je velmi složitý systém vytvořený sice podle určitých pevných pravidel, ale v měnících se politických a ekonomických podmínkách a navíc vytvořený lidmi omylnými. Na počátku studia seznamují učitelé právní teorie studenty především se základními pojmy, se systémem, s principy interpretace a aplikace práva. A na ně by mělo navázat osvojení si metod a nástrojů, které

pro potřeby této interpretace a aplikace poskytnou dostatek podkladů. Jsou jimi zejména právní dokumenty (normy, akty aplikace, právní literatura) a další potřebné informace (adresy, termíny, úrokové sazby apod.). V jednotlivých oborech se studenti seznámí s obsahem základních pramenů práva a se vztahy mezi nimi. Aby si je osvojili, musí zaměřit buď mezi regály knihovny, zvolit metodu výpisků z knih a časopisů nebo si sednout k počítači. Ten jim zprostředkuje pohled na právo pomocí některého z informačních systémů.

F. Novák z Ústavu státu a práva AV uvádí, že odhadovaný počet právních předpisů působících od roku 1918 na území bývalého Československa je na 60 000 jen na centrální úrovni³. I v největších systémech, které máme nyní k dispozici, se nabídka pohybuje řádově okolo 20 000–30 000 předpisů a mezinárodních smluv, ve většině jich je mnohem méně. Počet platných a účinných předpisů je v každém systému jiný v závislosti na metodě interpretace derogačních klausulí, zvoleném období, pramenech. Takže jedním z prvních úkolů při zahájení výuky je přesvědčit studenta, že právní informační systém může být skvělý pomocník, ale špatný pán v případě, že se dostatečně neseznámí s jeho rozsahem a filosofií. Na druhé straně miliony vazeb mezi jednotlivými ustanoveními právních předpisů (případně vazby na další prameny) umožní podívat se na konkrétní problém způsobem, který je bez počítače téměř nerealizovatelný nebo jen velmi obtížný a časově náročný. Práce s právem pomocí počítače by měla tříbit právní logiku a prohlubovat formulační přesnost.

Podrobný popis více než 15 systémů a elektronických knihoven, jejich rozsah, vlastnosti, přednosti i nedostatky budou předmětem recenzí v časopisu CHIP v roce 1999. Proto následuje jen stručná charakteristika a několik příkladů.

Právník většinou hodnotí systémy nejprve podle jejich uživatelské přítulnosti a pak se teprve ptá, jestli mu nabídnou vše, co potřebuje ke své práci. Dále uvedené dělení systémů podle rozsahu dat i způsobu jejich prezentace je jen orientační, systémy se neustále vyvíjejí a rozšiřují. Podpůrným kritériem může být i zvolené médium.

2.1. Právní informační systémy a databáze právních předpisů na CD určené k instalaci na PC nebo do sítě.

2.1.1. Velké, komplexní obsahují zpravidla

- rejstříkové informace o všech právních předpisech publikovaných ve Sbírce zákonů od roku 1918
- plné texty právních předpisů od roku 1945 – alespoň těch stále platných a účinných
- mezinárodní smlouvy, vybrané dokumenty evropského práva
- rekonstruované texty nejdůležitějších předpisů, jejich historická znění
- judikáty soudů od roku 1960, rozhodnutí Ústavního soudu
- Finanční zpravodaj případně další resortní věstníky
- odkazy na další dokumenty, literaturu

Systémy jsou pak vybaveny různými fulltextovými nástroji případně hypertextovými vazbami. Patří mezi ně např. ASPI, LEGSYS®, JURISYS, EPIs, JurixMax, PRÁVNÍ *Info*DISK, JUSTIS.

O komplexní přehled alespoň v rejstříkové podobě od roku 1945 s malým množstvím textů se pokouší Zákony na PC nebo České zákony PLUS Beckova nakladatelství. Evropské právo je nám k dispozici v podobě systému CELEX.

2.1.2. *Modulární systémy*, jsou vytvářeny podle jednotlivých oblastí práva. Moduly se vzájemně doplňují, jsou provázané, ale mohou být použity i samostatně. Sem patří např. PROFIDATA®.

2.1.3. *Systémy a databáze určené pro vybrané skupiny uživatelů* – daňové poradce, podnikatele, účetní, auditory. Často jsou budovány také modulárním způsobem se zařazením resortních norem, judikátů, vzorů smluv a komentářů – např. Konzultant, Winlex, Legislativa školy, Účetní poradce apod. V menším měřítku takového produktu se dá optimálně užít hypertextových vazeb.

³ Novák, F.: Právní informatika a právní informační systémy, Právní rádce č. 2/1998, str. 27

2.2. Informace získávané on-line

- informační systémy z první skupiny umístěné většinou na firemním serveru jejich tvůrců
- informace o právu získané z www stránek státních orgánů, institucí i soukromých osob a firem
- informace o právu ostatních zemí ze serverů cizích státních orgánů, vysokých škol apod.

2.3. Další zdroje informací a pomůcky pro právnickou praxi

2.4. Znalostní (expertní) systémy

S příklady všech těchto zdrojů informací by měli být studenti seznámeni a pokud to kapacita techniky i čas dovolí, měli by ve výuce zkusit s nimi pracovat. A to na zcela konkrétních zadáních a úkolech z oborů, které v příslušném semestru již mají nastudovány nebo se s nimi právě seznamují.

Ad 2.1

První informační systémy

Vytvoření kvalitního právního informačního systému je práce velmi náročná a vyžaduje odbornost a důslednost. Existuje určité množství dokumentů, které zasluhují naši pozornost a na druhé straně množství inforatických nástrojů, které jsou odborníkům k dispozici. A záleží na nich, jakou kombinaci obojího zvolí. Čím čistší inforatický přístup a méně zásahů a interpretačních vysvětlivek ze strany tvůrců systému, tím větší soustředění uživatele vyžaduje práce se systémem. Čím více autorských poznámek či textových rekonstrukcí, tím větší je pravděpodobnost lidského omylu.

V žádném systému se zatím nepodařilo spojit všechny možnosti a nápady, které jsou na tomto poli lidské činnosti k dispozici, v nějaký ideální a jedině dokonalý produkt. Brání tomu rozdílná softwarová základna, rozdílná koncepce a cíl. Pravidelně se tak u všech systémů střídají slabší i silnější místa. Některý má více plných textů, lepší fulltextový nástroj, více aktualizovaných a rekonstruovaných předpisů, bohatší rejstřík, širší historický záběr, více doplňujících údajů z právnické literatury, propracovanější hypertext, lepší tiskové výstupy apod. Jedni volí nabídku v podobě menu, jiní pak zápis zadání do různých připravených masek a oken.

Jednoduchý systém nám klidně v judikatuře při zadání „vysoká škola“ najde i „vysoký tlak“, při zadání slova „rektorát“ si přečte jen kmen a nabídne nám všechny „rektory“. Jiný se nás na druhé straně zeptá, jestli máme pod pojmem „strana“ na mysli v knize, politická, světová či ve sporu. Slova v určitém výrazu jsou vyhledávána v jisté předem nastavené nebo zvolené vzdálenosti od sebe nebo v přesných gramatických a právních strukturách. Lze hledat i všechny související paragrafy všech předpisů, které obsahují v nadpisu nějaké slovo z právě pročítaného textu např. pojištění.

Pro výuku na právnické fakultě musí být k dispozici takové systémy, které si poradí i s velmi složitými problémy v historickém kontextu od roku 1811. Při pátrání po platném zákoně o obecních kronikách je třeba mít k dispozici plnotextový systém se zákony z první republiky. Námi hledaný dokument má číslo 80, je z roku 1920 a nazývá se „O pamětních knihách obecních“. Při pátrání po obsahu pojmu „hřbitovní poplatky“ – běžně mezi lidmi používaného – nám pak zase pomůže systém, který nabídne metodické pokyny pro obecní úřady nebo články o historii hřbitovního práva. Jinak totiž i při plnotextovém vyhledávání v našem platném právu zjistíme jedině – že jsou to podle pracovněprávních předpisů náklady pohřbu.

Systémy umí zobrazit na jedné obrazovce v řadě oken spoustu údajů a souvislostí. Jednodušší systémy pak mohou studenty vést k podcenění těchto souvislostí. Přímočará cesta spočívající v neustálém potvrzování a „odklepávání“ nabízeného textu při hledání odpovědi na otázku, zda má advokát nárok na náhradu za promeškaný čas, zcela ukolébá studenta a ten již není schopen najít odpověď na otázku následující, a sice které další profese mají nárok obdobný. Právě **promyšlení a neustálé sledování souvislostí** je největším přínosem práce s právními informačními systémy při třibení znalostí posluchačů.

Cílem výuky je, aby si studenti osvojili základní principy tvorby a ovládání informačních systémů, protože poznat jich dokonale několik nebudou mít čas. Měli by je ovládnout jako nástroj poznání práva ve všech jeho zákonitostech, vazbách i nedokonalosti tvůrců. Každý uživatel systému k němu přistupuje s jinou mírou dosavadních znalostí a životních zkušeností. To je pak důvodem k vyjádření rozdílu mezi nejlepšími a nejslabšími studenty ve skupině cca půl hodinou – dobou nutnou v případě těch druhých k řešení nějakého zadání.

Pro výuku je také velmi důležité, aby systém správně nakládá s pojmy, které si studenti osvojují v právní teorii i v jednotlivých právních disciplínách. Jedná se například o platnost, účinnost, vztahy nadřazenosti a podřazenosti (nikoliv podřízenosti, jak je užíváno v jednom z nich) atd. Především nakládání s pojmy **platnost a účinnost** považují v našich systémech za velmi problematické. Souvisí to s urči-

tou snahou přizpůsobit se obecnému povědomí živenému i sdělovacími prostředky, kdy se naprosto běžně oba pojmy považují za jeden.⁴ Rozdíl obou pojmů se nejlépe ukazuje na příkladu zákoníku práce č. 65/1965 Sb. Tento zákon byl celého půl roku součástí našeho platného právního řádu, byl závazným pro státní orgány při tvorbě prováděcích předpisů a teprve 1.1.1966 nabyl účinnosti, tj. stal se závazným pro ostatní orgány a občany tohoto státu.

Ve snaze používat co nejméně pojmů, dochází často k jejich zkrácování. Pod pojmem „novelizace“ čeká uživatel změnu a najde i derogaci tj. zrušení, pod pojmem „právní předpis“ by neměl najít judikáty, pod pojmem „prováděcí“ předpisy by neměl najít rozhodnutí ústavního soudu. Jenže co s ním, když se nějak předpisu dotýká a systém na to nemá vytvořenou kolonku nebo vazbu. Také věcný rejstřík je třeba neustále aktualizovat a neměli bychom se setkávat s pojmy SNB či prokuratura aniž by byly doplněny policií a státním zastupitelstvem. Co asi napadne studenta I. ročníku když v nabídce „zdroj“ (myšleno právního předpisu) se mu dostane nabídky „implicitní“? Čím jsou užívané pojmy bližší jeho dosavadní znalosti a zkušenosti, tím rychleji se student se systémem sžije.

NOVELA VYSOKOŠKOLSKÉHO ZÁKONA (STAV K 8.9.1998)

Jako příklad nedokonalosti právních informačních systémů i našeho práva jsem vybrala problém, který se dotýká většiny účastníků konference – vysokoškolské zákony. Chuťovka, kterou tvůrci informačních systémů proklínají.

Zákon o vysokých školách č. 172/1990 Sb. nabyl platnosti dne 18.5.1990 tj. dnem rozeslání částky Sbírký zákonů a účinný je od 1.7.1990. Byl několikrát novelizován a zvláště významná byla novela č. 216/1993 Sb. týkající se konkursních komisí (§ 15, odst. 1 písmeno g) a již byl do § 27, odst. 8 mimo jiné doplněn pracovní poměr na dobu určitou 2–5 let. Tento VŠ zákon byl nyní zrušen zákonem č. 111/1998 Sb. a to k datu 31.12.1998. Nový zákon je platný od 29.5.1998 a nabývá účinnosti ve třech etapách. K 1.7.1998 jsou to § 83, § 100 a § 108 odst. 1, tj. část zrušovací ustanovení. A k tomuto datu se zrušují právě ty části novely č. 216/1993 Sb., které se týkají konkursních komisí a pracovního poměru. Podstatná část zákona – až na jeden odstavec zrušovací ustanovení – nabývá účinnosti 1.1.1999 a poslední zrušovací ustanovení tj. § 108 odst. 3 pak 31.12.2001. K tomuto datu se definitivně ruší předpisy týkající se kvalifikace vědeckých pracovníků.

⁴ Viz například Právo dne 1.9.1998 pod titulkem „Loterijní zákon začal platit“ uvádí, že dneškem nabývá účinnosti zákon č. 149/1998 Sb.

Zkusila jsem se podívat namátkou na 6 systémů, ale žádný si s tímto problémem neporadil stoprocentně. Někteří tvůrci systémů jsou vedeni myšlenkou sdělit uživateli výjimečnost situace avizem již při prvním načtení čísla předpisu. Ten to samozřejmě vítá, ale musí mít možnost si sdělení ověřit.

První ze systémů mě přinutil k důslednému studiu a poctivému čtení všech zrušovacích ustanovení, neboť z rejstříku se dne 8. 9. 1998 dozvídám pouze, že zákon č. 172 /1990 Sb. je zrušen. Když odhalím, že zákonem č. 111/1998 Sb., dozvím se mimo jiné, že „účinnost různých částí je stanovena různě, uvedená účinnost je účinnost převažující části“ načež následuje datum k 1.7.1998. To jak víme při počtu 2 a kousku paragrafu není pravda.

Druhý systém mi přesně nabídně informaci o časových horizontech změn, ale v rámci rekonstrukce k 8. 9. 1998 najdu i text § 27 s pracovním poměrem na dobu určitou.

Další systém mi pak sice u č. 111/1998 Sb. hezky oddělí jednotlivé části podle data, ale hrdě mi sdělí, že § § 1–82 nabývají platnosti 1.1.1999. Což také není pravda.

Čtvrtý systém, který zvládl dobře rekonstrukci, má chybně uvedeno datum, kdy zákon č. 172/1990 Sb. nabyl účinnosti – místo 1.7 má 1.6. 1990.

Pátý systém se vůbec o nějakých více termínech účinnosti nezmiňuje a zákon č. 172/1990 Sb. nezařazuje mezi rekonstruované.

Poslední sledovaný systém nemá oba zákony vůbec, protože je určen daňovým poradcům.

Úmyslně neuvádím, o které systémy se jedná, aby tento příklad do jisté míry vytržený z kontextu, zbytečně nepoškodil jejich dobré jméno. A pokud bych se chtěla ještě podívat, co by mi měl dále systém nabídnout k těmto dvěma zákonům, tak by to měly být vedle novelizačních a derogačních vazeb ještě prováděcí předpisy k č. 172/1992 Sb., resortní pokyny z věstníku MŠMT, další možné souvislosti – například vztah ke správnímu řádu nebo k zákonu o Policejní akademii. Mohl by nám také ukázat nálezy Ústavního soudu o zrušení rozhodnutí rektora v přijímacím řízení, dva judikáty k problematice VŠ a také něco z právní literatury a komentářů, například k tomu, jestli se může stát advokátem absolvent VŠ SNB nebo zda se může právník vzdát titulu. Nemusím zdůrazňovat, že tohle všechno neuměl jeden systém.

Ad 2.2.*Informace získávané on-line*

Internet a jeho nástroje umožňují získávat právní informace v dosud netušeném množství a především aktuálně. Zprostředkují nám zapojení do diskusních konferencí k právní problematice i putování po právních řádech, o kterých se nám zatím dostávalo jen velmi kusých informací. Téma „**právo na internetu**“ by si zasloužilo zvláštní příspěvek. Takže jen stručně.

O českém právu jsou v současné době placené informace z právních systémů nebo porady podnikatelům například na stránkách www.byll.cz (ASPI), www.cabria.cz (případně www.weboffice.cz) nebo business.center.cz. Zdarma je pak přístup k aktuálním textům Sbírky zákonů na www.sbirka.cz. Na adrese <http://web.telecom.cz/inzag> najdeme část systému EPIS a sice Maják orientovaný na novinky v legislativě. Zajímavá nabídka adres právních institucí a státních orgánů je na www.iuridica.cz.

Velkou a v současné době nejzajímavější skupinu informací o právu a pro právníky poskytují data na serverech státních orgánů. Zde na prvním místě třeba jmenovat Parlament České republiky (www.psp.cz), který kromě aktuálních informací o navrhovaných zákonech, průběhu jednání a například i kontaktů na zahraniční parlamenty, nabízí rozsáhlý archiv přijatých dokumentů a těsnopiseckých zpráv od roku 1918. Obchodní rejstřík je na serveru ministerstva spravedlnosti www.justice.cz, podklady pro koncepci státní informační politiky, státního informačního systému a ochrany osobních údajů včetně návrhů příslušných zákonů najdeme na serveru Úřadu pro státní informační systém www.usiscr.cz.

Existuje i řada osobních stránek, které nás mohou zavést na zajímavé adresy. Na serverech pražské i brněnské právnícké fakulty jsou i povedené studentské stránky.

Nejčastější způsob seznamování se s informacemi o právu na internetu je u většiny začátečníků český server SEZNAM, jeho rubrika Společnost a v ní obsažená podsekcce Zákon a právo. Pokud bychom se chtěli vydat do zahraničí, pak nejlépe přes některé právnícké fakulty podle jazykových znalostí nebo pomocí vyhledávacích nástrojů jako Yahoo Law, Find Law apod.

Ad 3*Další zdroje informací.*

Hranice mezi malými informačními systémy nebo moduly na jedné straně (viz 2.1.3.) a různými pomůckami pro podnikatele a právní kanceláře není zcela ostrá.

Dalo by se soudit např. z pořadí nabízených produktů – tj. základní předpisy se vzory smluv nebo vzory smluv s odkazy na základní pojmy a předpisy. Důležitá je i četnost aktualizace, možnost editace textu.

Mezi takoveto pomocníky patří v poslední době nabízený software Formuláře na PC – editor pro vyplňování předtištěných formulářů (www.magicware.cz), Firemní právník od nakladatelství Dashöfer obsahující vzory smluv s odkazy na právní předpisy a jejich výklad, PROFInfoDISK s Obchodním věstníkem a řadou marketingových informací. Existují i programy pro vedení právních kanceláří, programy pro výpočet daňových příznání atd.

Ad 4*Znalostní systémy*

Věřím, že seznamování studentů s právními informačními systémy je příprava na další etapu, která zatím nesměle klepe na dveře. Nebudu se pouštět do přesných definic či rozlišování pojmů. Pro potřeby tohoto příspěvku máme na mysli takové systémy, které by dokázaly vyhodnotit i velmi složité dotazy a předložit řešení. Systémy, které mi na základě dat do počítače vložených „napoví“, jaký další krok mám učinit nebo přímo zvolí určitý postup, připraví smlouvu, rozhodnutí. Takovéto znalostní systémy mají i v právu svoji budoucnost a určitě se někde mezi počítačovými nadšenci i u nás rodí jejich základy.

Známe první pokusy z USA s rozvodovými automaty a s programy, které dokáží zhodnotit úspěšnost soudního sporu a tento buď doporučit nebo ne. V Rakousku se zase vybavují obecní úřady programem, který jim pomáhá vydávat rozhodnutí ve stavebním řízení. U nás jsou první pokusy s vyhodnocováním výpovědí při vyšetřování trestných činů. Na jedné straně umělá inteligence, na druhé nezbytnost posouzení každého jedinečného případu s ohledem na spoustu okolností a subjektivních faktorů. Právníci se pravděpodobně nebudou iniciativně snažit zbavit se vlastní výlučnosti. Rozhodně se nemusíme obávat „elektronických soudců“. Vždyt u nás jsme teprve ve stádiu, kdy si zvláštní pozornost vysloužila zpráva, že JU-Dr.B. Filemon z krajského obchodního soudu v Brně dokázal spojit do jednoho jednání 10 jednoduchých případů a rozhodnutí si strany mohly odnést vytištěné z PC rovnou ze soudní síně.

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ PRO VÝUKU

JUDr. B. Filemon určitě není sám, kdo se o něco podobného snaží a my se zase na fakultě budeme snažit o to, abychom nabídli soudům tak kvalitně připravené absolventy, pro které to bude samozřejmostí. Vždyť jen na KOS v Brně je čeká na 40.000 případů. A i ve všech dalších právnických profesích – jak již studenti v 1. ročníku správně chápou – se bez výpočetní techniky těžko obejdu. Dokonce se objevily první dotazy, kdy se bude moci na zkoušky chodit místo s tištěnými zákony s notebookem.

Dosavadní zkušenosti z výuky práva pomocí počítačových informačních systémů můžeme předat i dalším vyučujícím práva na jiných vysokých školách neprávnického zaměření.

Při výuce právní informatiky je třeba studentům zdůrazňovat neustále tyto zásady

- platným právem v této republice je jen psaná podoba ze Sbírky zákonů nebo z dalších oficiálních publikačních platform
- k dokonalému seznámení se s problémem většinou nestačí informace podané jedním systémem, nejlépe je kombinovat dva až tři a žádný není dokonalý a bezchybný
- systém za tebe nic nevyřeší, ale čím máš lepší znalosti a orientaci v právu, tím lepším pomocníkem ti bude.

Při výběru systému k výuce práva je rozhodující cílová úroveň znalostí. Zatímco pro studenty právnické fakulty považují za nezbytné ovládat LEGSYS v kombinaci s ASPI, EPiSem, InfoDISKEM nebo JURIXMAXem, pro studenty techniky bude dostačující kombinace jednoho velkého systému – pravděpodobně ASPI – s jedním, který bude obsahovat například vzory smluv a další praktické informace určené spíše podnikatelům.

SUMMARY

Informational Technologies And Teaching Law

In the syllabus of the Faculty of Law, MU Brno there has appeared a subject entitled „Legal information technologies“. The aim of this subject is to present the students with the bases of using PCs for the purposes of creating documents, present them with legal informational systems, teach them how to look up legal information on internet, and finally, present them with law concerning computers and information. More than three fourth of the students in the first year consider managing work on PC as essential or extremely useful for a lawyer. This faculty provides them with opportunity to inquire into law using legal informational systems, their philosophy and their possibilities. In the same time they will get to know that none of the systems is perfect and error-free. The students can use both the huge and complex systems with a wide range of historic sources, and a lot of judicature, or other applications (ASPI, LEGSYS); and also the simple systems containing detailed annotation of legal and economic magazines (EPiS) or model contracts (Konzultant). They will be enabled to adopt a complex view of the given problems by hyper-textual links. In the course of the study they will also use actual information drawn on-line from e.g. servers of public service or The Parliament of Czech Republic. Information concerning various requisites that make the legal office work easier, and information concerning first experiments in the knowledge of the systems carried out both in this country and abroad will be at the end completed with some interesting questions of computer law – electronic legal contact, software piracy, computer crime, protection of personal data in informational systems, legal aspects of internet.